

PROTOKOLL

Dnr
1795-2025

Sid
1 (19)

Chefsjustitieombudsmannen
Erik Nymansson

Inspektion av Uddevalla tingsrätt den 18–20 mars 2025

Inspektionen i korthet: Den 18–20 mars 2025 genomförde chefsJO en inspektion av Uddevalla tingsrätt. Vid granskningen framkom att tingsrätten överlag syntes iakttä noggrannhet i sitt arbete men att beredningen av målen är ineffektiv och att målen inte avgörs i den takt som kan krävas.

I fråga om brottmålen uppmärksammades särskilt att det förekom mycket långa perioder av passivitet sedan åtal väckts och målen skulle sättas ut till huvudförhandling. Det övergripande intrycket av tingsrättens tvistemålshantering var att den präglades av långa handläggningstider och bristande processledning. Bland annat noterades att handläggningen många gånger avstannade inför utsättning till huvudförhandling och, i fallet med de dispositiva målen, också inför utsättning till sammanträde för muntlig förberedelse.

ChefsJO är sammanfattningsvis mycket kritisk till den långsamma handläggningen och vissa av de andra brister som framkommit vid granskningen.

Inledning

Den 18–20 mars 2025 genomförde chefsjustitieombudsmannen Erik Nymansson tillsammans med byråchefen Stefan Nyman samt rättssakkunniga Maria Östling, Per Samuelsson, Emma Johnsson och Beatrice Norin en inspektion av Uddevalla tingsrätt. Inspektionen var främst föranledd av de omloppstider som rapporterats från domstolen och de klagomål som JO mottagit om bl.a. långsam handläggning.

Inspektionens genomförande

Inspektionen inleddes den 18 mars 2025 med att chefsJO och hans medarbetare togs emot av rådmannen tillika stf lagmannen AA, rådmannen tillika samordnaren för brottmålsteamet BB och chefen för målkansliet CC. Vid mötet redogjorde chefsJO inledningsvis för JO:s verksamhet samt för inspektionens syfte och upplägg. Därefter informerade domstolsrepresentanterna om förhållandena vid tingsrätten (se nedan under rubriken Redogörelse för tingsrättens verksamhet).

Efter det inledande mötet granskades de handlingar som JO hade begärt fram inför inspektionen (se nedan under rubriken Inspektionens omfattning). Vid granskningen hade chefsJO och hans medarbetare åtkomst till tingsrättens målhanteringssystem, Vera.

Inspektionen avslutades den 20 mars 2025 med att chefsJO och hans medarbetare översiktligt redogjorde för sina iakttagelser under inspektionen. Vid genomgången närvarade AA, BB, CC och rådmannen tillika samordnaren för tvistemålsteamet DD.

Inspektionens omfattning

JO hade inför inspektionen inhämtat bl.a. domstolens arbetsordning och vissa rutindokument. Vidare hade JO begärt fram dagboksblad och, i förekommande fall, domar samt beslut från de nedan angivna målen.

Vid inspektionen granskades de 20 äldsta pågående brottmålen utan häktade personer, de 10 äldsta med häktade personer och de 10 äldsta där tilltalade var under 18 år när åtal väckts för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader. Vidare granskades de 20 senast avgjorda brottmålen utan häktade personer, de 10 senast avgjorda målen med häktade personer och de 10 senast avgjorda målen där tilltalade var under 18 år när åtal väckts för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader. Granskningen av de tre nyss nämnda målkategorierna omfattade inte mål som avgjorts utan huvudförhandling. Därtill granskades de 20 senaste brottmålen som avgjorts enligt förfarandet om snabbare lagföring.

Därutöver granskades de 15 äldsta pågående och de 15 senast avgjorda indispositiva tvistemålen, de 15 äldsta pågående och de 15 senast avgjorda dispositiva tvistemålen samt de 15 äldsta pågående förenklade tvistemålen.

Tingsrättens doms- och beslutsböcker för 2024 granskades stickprovsvis.

Redogörelse för tingsrättens verksamhet

Vid redogörelsen för förhållandena vid tingsrätten hänförde sig domstolens företrädare till ett presentationsunderlag som även gavs in till JO (handling 10). Bland annat framkom följande.

Tingsrätten har 45 anställda, varav bl.a. en tf. lagman, åtta rådmän, två tingsfiskaler, en beredningsjurist, elva tingsnotarier och tolv domstolshandläggare (inklusive handläggarchefen). Domarnämnden ska behandla tillsättningen av en ordinarie lagman under den senare delen av våren.

Domarna är indelade i ett brottmålsteam respektive ett tvistemålsteam. En domare i respektive team är samordnare med stöd av särskilt förordnande. Teamens närmare arbete regleras genom särskilda arbetsbeskrivningar.

Tingsrätten handlägger drygt 3 800 mål och ärenden per år. Per den 17 mars 2025 hade tingsrätten 2 003 öppna mål och ärenden, varav 991 brottmål, 808 tvistemål och 204 ärenden. För närvarande handlägger tingsrätten 20 förtursmål med ungefär 34 häktade personer.

I genomsnitt avgör domarna vid tingsrätten färre mål och ärenden än domare vid jämförbara tingsrätter. Man vet inte vad detta beror på men avgörandetakten har ökat. Under 2024 avgjordes över 4 000 mål och ärenden. Antalet avgjorda mål och ärenden per domare har ökat från 322 till 390. Rikssnittet är drygt 450 avgjorda mål och ärenden per domare.

Vidare är den genomsnittliga huvudförhandlingstiden i brottmål vid tingsrätten väsentligt högre än rikssnittet. Detsamma gäller vid Vänersborgs tingsrätt, som arbetar mot samma åklagarkammare som Uddevalla tingsrätt.

Under åren 2017 till 2023 var arbetssituationen för domarna ansträngd och periodvis har det saknats såväl en ordinarie lagman som fiskaler. Sedan ungefär ett år tillbaka är det inte någon domartjänst som är vakant och enligt Domstolsverket har man numera t.o.m. en domare för mycket, vilket man har fått medel för fram till dess att en av de befintliga domarna slutar.

Tingsrätten får och har fått stöd av Domstolsverkets s.k. förstärkningsstyrka. Under hösten 2020 respektive vintern 2021 avgjorde förstärkningsstyrkan 200 av tingsrättens mål med kort förhandlingstid. Sedan den 1 februari 2025 är förstärkningsstyrkan på plats med två domare och två handläggare för en ny insats som sträcker sig till den 30 november 2025. Tingsrätten har även fått medel för två extra notarier som ska stötta styrkan. Förstärkningsstyrkan har tilldelats 313 mål av varierande slag som den förväntas avgöra, varav 59 mål redan är avgjorda. Målsättningen är att totalt 400 mål ska fördelas till förstärkningsstyrkan. Det har, av olika skäl, dock inte varit möjligt att endast fördela de äldsta målen.

Tingsrätten har vidtagit vissa åtgärder för att komma till rätta med handläggningstiderna och de stora balanserna. Som exempel kan nämnas att verksamheten omorganiserades till team i början av 2023 och det tillsattes även en arbetsgrupp för utsättning av äldre mål. Organisationen ska utvärderas när en ny lagman har tillträtt. Under våren 2024 sattes det vidare ut runt 70 extra brottmålsting. I samråd med åklagarkammaren har tingsrätten vidare beslutat att domstolen ska använda sig av tillgänglighetsdelgivning för samtliga tilltalade förutom när det rör sig om häktade personer eller ungdomar.

Enligt arbetsordningen ska samordnande domare – tillsammans med övriga domare i teamen – halvårsvis inventera respektive teams mål och ärenden samt informera lagmannen om utfallet. Härutöver ska information lämnas om planerade åtgärder för de brottmål som är äldre än fem månader, samt de tvistemål och ärenden som är äldre än sju månader. Särskild uppmärksamhet

ska ägnas åt mål och ärenden som är äldre än ett år. Sedan två år tillbaka görs noteringar i dagboksbladen i samband med inventeringen.

Verksamheten rör sig nu i rätt riktning. Domstolsverket har uppställt som krav att balanserna inte får öka under tiden som förstärkningsstyrkan är på plats och det har även indikerats att domstolen inte kan förvänta sig ytterligare extra stöd.

Iakttagelser och bedömningar

ChefsJO:s övergripande intryck av domstolen

Vad gäller såväl brottmålen som tvistemålen kan jag konstatera att tingsrätten överlag syntes iakttä noggrannhet i sitt arbete men att beredningen av målen är ineffektiv och att målen inte avgörs i den takt som kan krävas.

I fråga om brottmålen noterades särskilt att det förekom mycket långa perioder av passivitet sedan åtal väckts och målen skulle sättas ut till huvudförhandling. De långa handläggningstiderna ledde inte sällan bl.a. till att tingsrätten fann skäl att mildra påföljden när målen avgjordes.

Det övergripande intrycket av tingsrättens tvistemålshantering var att den präglades av långa handläggningstider och bristande processledning med bl.a. utdragen skriftväxling som följd. Förutom avsaknaden av fast processledning syntes den främsta orsaken till de långa handläggningstiderna vara att handläggningen många gånger i princip avstannade inför utsättning till huvudförhandling och, i fallet med de dispositiva målen, också inför utsättning till sammanträde för muntlig förberedelse.

Brottmålen

Fria brottmål

Vid granskningen av de äldsta pågående målen utan häktade personer framkom att stämning, med något undantag, utfärdats tämligen omgående efter att åtal väckts. Därefter tog det dock genomgående mycket lång tid innan målen sattes ut till huvudförhandling. Det var inte ovanligt med stillestånd om uppåt två och ett halvt år. Som illustrerande exempel på detta kan nämnas följande.

I ett mål, som gäller narkotikabrott m.m., väcktes åtal i november 2020 (B 3002-20). I princip vidtogs ingen åtgärd förrän i slutet av september 2024 då det kallades till förhandling. Det rörde sig alltså om ett stillestånd under tre år och nio månader. På dagboksbladet fanns antecknat att målet hade gått igenom i oktober 2023 och april 2024 men det framgick inte att dessa granskningar ledde till någon åtgärd. I detta mål tog det dessutom omkring en och en halv månad innan stämning utfärdades.

I B 930-21, som rörde bl.a. stöld, tog det över tre år innan kallelser till huvudförhandling första gången skickades ut.

I ett mål gällande misshandel (B 985-21) väcktes åtal i augusti 2021. Efter att det tilltalade delgetts stämning i slutet av augusti 2021 vidtogs ingen åtgärd alls

förrän man kallade till huvudförhandling i mars 2024. Liknande perioder av passivitet återfanns även i ett antal andra mål.

När det gäller delgivning framgick att tingsrätten vanligen använde sig av de olika delgivningsverktyg som finns, vilket ofta resulterade i att delgivning av i vart fall stämningsansökan kunde ske. I flera fall uppstod det emellertid därefter svårigheter att delge en tilltalad kallelsen till huvudförhandling när det väl var dags för en sådan (t.ex. B 930-21). Granskningen visade även att det, sedan en förhandling ställts in, flera gånger dröjde innan en ny förhandling sattes ut. I några fall gick det omkring ett år från den inställda förhandlingen till det nya förhandlingstillfället. Det gällde även mycket gamla mål (t.ex. 217-21). I sammanhanget bör noteras att det även fanns exempel på proaktiva åtgärder som syftade till att målet skulle kunna avgöras, så som bevisupptagning när huvudförhandlingen inte kunde genomföras (t.ex. B 683-21).

Vid en stickprovsgranskning av domar från perioden den 19 november till den 19 december 2024 uppmärksammades tolv mål i vilka påföljden mildrats med hänvisning till domstolens långsamma handläggning. I t.ex. mål B 1230-21 angavs i domskälen att handläggningstiden om drygt tre år medförde att den tilltalades rätt till rättegång inom skälig tid hade kränkts och att påföljden därför skulle bli lindrigare än vad som hade varit fallet om målet hade handlagts korrekt.

Beträffande de allra senast avgjorda målen var intrycket, undantaget ett par mål, däremot att handläggningen i huvudsak var korrekt. Det kan särskilt noteras att tingsrätten i dessa fall regelmässigt kallade till huvudförhandling samtidigt som det stämde i målet. I ett par av dessa mål iaktogs dock perioder av inaktivitet inför utsättning till huvudförhandling. Exempelvis tog det drygt nio månader för tingsrätten att kalla i B 3866-23 och detta trots att den tilltalade var under 21 år.

Det fanns också exempel på passiv handläggning i mål för vilka det visserligen inte finns ett föreskrivet skyndsamhetskrav men där det ändå kan finnas skäl att överväga om målet borde ha prioriterats. Som exempel kan nämnas B 707-21, där två målsägande var under 18 år. Efter inledande åtgärder uppstod ett stillestånd i handläggningen om cirka två och ett halvt år innan tingsrätten vidtog de första försöken att sätta ut målet till huvudförhandling. Ett annat exempel som kan noteras är B 3092-20, som bl.a. avsåg gärningar begångna mellan 2017 och 2020. Även i det fallet var två målsägande underåriga och det åberopades förhållandevis omfattande muntlig bevisning. Åtal inkom 2022. Efter inledande delgivningssvårigheter delgavs den tilltalade i januari 2023 men därefter avstannade handläggningen i nästan två år, då huvudförhandling bokades ut till augusti 2025. Vid den tidpunkten kommer det alltså ha passerat fem år eller mer sedan de åtalade gärningarna.

ChefsJO Erik Nymansson: En rättegång ska enligt 2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen genomföras inom skälig tid. För brottmålen gäller enligt 45 kap. 14 § första stycket rättegångsbalken, RB, att rätten efter att åtal har

väckts ska bestämma tid för huvudförhandling så snart som möjligt. JO har vid flera tillfällen uttalat att det är angeläget att domstolar följer den regeln. Anledningen till det är bl.a. att kvaliteten på den muntliga bevisningen blir sämre ju längre tid som går och att dröjsmål med handläggningen också innebär en påtaglig olägenhet för de inblandade som måste leva i ovisshet och känna oro inför huvudförhandlingen och över utgången. Dessutom gäller enligt 29 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) att mål mot den som inte har fyllt 21 år alltid ska behandlas skyndsamt.

JO har i flera beslut vidare betonat att domstolen snarast bör kalla till en ny huvudförhandling, om en planerad huvudförhandling av någon anledning blir inställd. Inom vilken tid en ny förhandling ska sättas ut är beroende av bl.a. orsaken till att den förra förhandlingen ställdes in, vad saken gäller och hur gammalt målet är. (Se t.ex. JO 2019/20 s. 66, dnr 8152-2017, och JO 2022/23 s. 57, dnr 4547-2021 och 5061-2021.)

I en anmärkningsvärd stor andel av målen som jag har granskat har det varit fråga om en eller flera perioder med mycket långa tidsuppehåll där tingsrätten inte vidtagit några åtgärder alls för att sätta ut målen till huvudförhandling. Det har framför allt gällt efter det att stämning utfärdats, men det förekom även efter det att huvudförhandlingar av olika skäl har ställts in. Det allmänna intryck detta ger är att målen mer eller mindre har blivit liggande helt utan åtgärd eller någon vidare plan för målets avgörande. I flera mål iaktogs visserligen anteckningar på dagboksbladen om att målen var genomgångna men detta följdes inte av någon åtgärd.

I en situation med höga balanser och långa handläggningstider är det särskilt viktigt att det finns tydliga och effektiva rutiner för utsättning av mål. Det är angeläget att det, i mål där det förekommer svårigheter att delge den tilltalade, finns en plan för hur målet ska komma till ett avslut när delgivning väl lyckas. En uppenbar åtgärd för att undvika återkommande delgivningsproblem är att delge kallelse till huvudförhandling samtidigt med stämningsansökan.

Jag är sammantaget mycket kritisk till att tingsrätten inte har vidtagit tillräckliga åtgärder för att sätta ut målen till huvudförhandling och därmed avgöra målen inom skälig tid.

Förutom att parternas rätt till en prövning inom skälig tid i många fall har äventyrats har den långsamma handläggningen lett till att tingsrätten i flera fall har dömt ut en mildare påföljd än vad som hade skett om målet hade handlagts korrekt. Det är allvarligt och innebär att den straffrättsliga reaktion som normalt skulle ha följt på brottet har uteblivit.

Mål med häktade personer

Vid granskningen av målen med frihetsberövade personer kunde konstateras att handläggningen i flera avseenden framstod som tillfredsställande. Det finns dock anledning att särskilt notera följande.

Domstolen använde sig oftast av en sekretessbilaga till protokollet över häktningförhandlingen där det redogjordes för vad som sagts inom stängda dörrar. I vissa fall fanns det dock inte en sekretessbilaga och av protokollen framgick i dessa fall endast mycket översiktligt vad som hade framförts vid häktningförhandlingen. Även i de fall det fanns en sekretessbilaga saknades det många gånger en redogörelse för bl.a. parternas uppfattning om häktningsskäl eller skäl för restriktioner (t.ex. B 3170-24 och B 3677-24). Därutöver saknades en tidsplan för återstående utredning i flera mål (t.ex. B 2747-24).

I de fall där åtal var väckt hade tingsrätten ofta, men inte alltid, i samband med att stämningsansökan kom in tydligt antecknat på dagboksbladet att åtalet kontrollerats mot brottsmisstanken som låg till grund för häktningsbeslutet.

Vid de tillfällen domstolen hade avgjort frågan om fortsatt häktning på handlingarna men den misstänkte hade motsatt sig förlängning redovisades alltid skäl för att omhäktningförhandling ansågs vara uppenbart utan betydelse. Det redovisades dock inte alltid ifall den misstänkte hade begärt att förhandling skulle hållas när så var fallet.

I B 2645-24 häktades den misstänkte i mitten av augusti 2024. Därefter medgav han begäran om åtalsförlängning vid varje tillfälle och rätten avgjorde då frågan på handlingarna. I protokollet från omhäktningen i mitten av december 2024 gjordes en notering om att det, med hänsyn till att den misstänkte nu varit häktad med restriktioner en längre tid utan förhandling, vid nästa tillfälle bör övervägas om en omhäktningförhandling ska hållas oberoende av parternas inställning. Det senaste häktningsbeslutet togs på handlingarna i mitten av mars 2025 utan att någon förhandling hade hållits, och han hade då varit häktad med restriktioner i nästan sju månader utan förhandling.

I samma mål beviljades åklagaren flera gånger fyra veckors förlängd åtalsfrist. I de fallen var begäran väl motiverad med en tidsplan för återstående utredning. Tingsrätten hade också erinrat i protokollen om rätten till häktningförhandling efter 14 dagar och skrivit beslut i dagboksbladet efter 14 dagar om att tingsrätten inte fann skäl att hålla omhäktningförhandling enligt 24 kap. 18 § tredje stycket RB. Motsvarande prövning gjordes även i övriga mål som det var aktuellt i.

I mål B 1921-24 begärdes fem personer häktade och det begärdes även tillstånd för samtliga slag av restriktioner. Fyra av de fem misstänkta ställdes inför häktningsdomare samma dag. I bilagorna till protokollen i dessa fall angavs i princip inte något vad gäller behovet av restriktioner. Det enda som noterats är att åklagaren beträffande två av de misstänkta uppgav att restriktionerna kan lättas om målet inte blir medialt uppmärksammat. Tingsrätten gav åklagaren tillstånd till samtliga restriktionsslag beträffande alla fyra. Den femte personens häktningförhandling hölls först några dagar senare och i det protokollet antecknades bl.a. att försvararen ifrågasatt behovet av restriktioner i två

avseenden. I det fallet, till skillnad från vad som alltså gällde de andra fyra, gavs åklagaren inte tillstånd till samtliga restriktioner.

I B 3278-24 uppgav åklagaren i begäran om åtalsförlängning att "De restriktioner som beviljades av tingsrätten vid häktningsförhandlingen behövs alltså. (Minus de som jag redan informerat tingsrätten och häktet om efter häktningsförhandlingen)." Någon sådan upplysning fanns dock inte dokumenterad i målet. Innebörden av upplysningen framgick inte heller med tydlighet av tingsrättens häktningsbeslut.

ChefsJO Erik Nymansson: Enligt 24 kap. 5 a § RB ska rätten på begäran av åklagaren ta ställning till vilka specifika slag av restriktioner som åklagaren ska få använda i det enskilda fallet. Restriktionerna kan t.ex. avse inskränkningar i rätten att placeras tillsammans med andra intagna, följa vad som händer i omvärlden eller ta emot besök (se 6 kap. 2 § häkteslagen [2010:611]).

För att uppnå syftet med regleringen i 5 a § är det viktigt att frågan om behovet av de specifika restriktionerna genomgående blir föremål för argumentation av parterna inför rätten, och att tingsrätten redovisar vilka omständigheter som då har förts fram (se a. prop. s. 38 f.). I annat fall blir kravet i bestämmelsen i det närmaste rent illusoriskt. En redovisning i häktningsprotokollet av parternas utveckling av sin respektive talan bidrar också till en ökad rättssäkerhet för den enskilde och kan dessutom vara värdefull för ordföranden vid en omhäktningsförhandling (se t.ex. protokollet från JO:s inspektion av Värmlands tingsrätt den 15–17 oktober 2024, dnr 8127-2024, och JO 2021/22 s. 89, dnr 4133-2020).

Såvitt framkommit tar tingsrätten ställning till vilka specifika slag av restriktioner som åklagaren ska få använda i det enskilda fallet, vilket alltså är korrekt. Eftersom det ofta saknades uppgifter om de skäl parterna hade fört fram avseende de begärda restriktionerna är det emellertid svårt att utläsa om det faktiskt har skett en självständig prövning i detta avseende. Åtminstone i något fall framstår det närmast som att ansvaret för att denna fråga behandlas har vilat på parterna och inte rätten. Detta är naturligtvis bekymmersamt och inte i linje med lagstiftarens intentioner. Det är givetvis också viktigt att det tydligt dokumenteras om åklagaren justerar sin begäran om restriktioner. Om en sådan justering innebär att det inte längre finns skäl för fortsatt tillstånd till restriktioner i något avseende ska dessa omedelbart hävas.

Vidare ska åklagaren i samband med en begäran om åtalsförlängning redovisa en tidsplan för förundersökningen (se 24 kap. 18 § andra stycket RB). Det är rättens ansvar att särskilt se till att utredningen i ett mål där den misstänkte är häktad bedrivs så skyndsamt som möjligt (se tredje stycket samma lagrum). JO har tidigare uttalat sig om domstolarnas tillämpning av 24 kap. 5 a och 18 §§ RB (se t.ex. protokollen från JO:s inspektion av Värmlands tingsrätt den 15–17 oktober 2024, dnr 8127-2024, och Umeå tingsrätt den 25–27 april 2023, dnr 2867-2023).

I flera av de granskade målen saknades en tidsplan. Särskilt mot bakgrund av att det är rättens ansvar att utredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt är det av vikt att domstolen efterfrågar en tidsplan och följer upp den.

Av tredje stycket i 24 kap. 18 § RB framgår vidare att förhandling i häktningsfrågan som utgångspunkt ska hållas med högst två veckors mellanrum. Om det med hänsyn till utredningen eller av någon annan anledning är uppenbart att förhandling inom den nu angivna tiden skulle vara utan betydelse, får rätten bestämma längre tids mellanrum. Såväl JO som JK har vid flera tillfällen inskräpvt vikten av att domstolar tar sitt ansvar för att kontrollera längden på häktningstider. Denna kontroll kan inte ske på annat sätt än genom att omhäktningförhandlingar äger rum med åtminstone viss regelbundenhet och detta gäller oavsett om den häktade påkallar förhandling eller ej.

Vid tingsrätten förekommer det att personer är häktade under långa perioder utan att häktningsfrågan prövas vid en omhäktningförhandling. I ett fall rör det sig om en period uppgående till sju månader utan någon förhandling.

Jag har i ett tillsynsärende (se dnr 7593-2024) blivit upplyst om att tingsrätten sedan slutet av föregående år har en rutin med innebörd att det i regel ska hållas en omhäktningförhandling minst varannan månad, även om någon sådan inte påkallats av part. Vid genomgången av tingsrättens rutindokument har någon sådan rutin inte återfunnits men tingsrättens representanter har bekräftat att rutinen är beslutad, om än ännu inte nedtecknad.

Jag har i beslutet i det nyss nämnda ärendet – som redovisas samma dag som detta protokoll – utvecklat min syn på rutiner av aktuellt slag och frågan om omhäktningförhandling när begäran om åtalsförlängning har medgetts och förhandling inte har påkallats. Jag hänvisar därför dit och nöjer mig, i det här sammanhanget, med att notera att det enligt min uppfattning inte torde vara möjligt att avstå från att hålla förhandling i häktningsfrågan under så lång tid som det varit fråga om i B 2645-24. Vidare kan jag konstatera att den omnämnda rutinen inte tycks ha fått genomslag i målhanteringen. Det är naturligtvis en brist att tingsrätten har antagna rutiner som inte följs.

Mål med personer som är häktade i sin utevaro

Under genomgången av rutindokumentet noterades att tingsrätten har en rutin för hantering av utevarohäktade personer. I korthet innebär denna att tingsrätten var fjärde månad ska fråga polisen om vilka åtgärder som har vidtagits för att verkställa häktningsbeslutet.

I flera mål hade tingsrätten skickat påminnelser om utevarohäktningen till åklagaren var fjärde månad. En förfrågan om vilka åtgärder som vidtagits skickades dock först i ett senare skede, och då till åklagaren, inte till polisen (t.ex. B 611-22 och B 1662-23). I tingsrättens äldsta mål med häktade, B 3410- 20, fattades beslut om utevarohäktning i december 2020, men åklagaren kontaktades först i juni 2023. Därefter skickades en påminnelse till åklagaren

var fjärde månad, men en förfrågan om vidtagna åtgärder skickades först i december 2024. Inte i något av de granskade målen framgick att åklagaren yttrat sig över om häktningsskälens kvarstod.

ChefsJO Erik Nymansson: JO har i tidigare beslut uttalat sig om vilka åtgärder en domstol bör vidta i mål med utevarohäktade (se JO 2019/20 s. 365, dnr 6643-2017). JO anförde bl.a. att domstolen bör ta regelbundna kontakter med Polismyndigheten för att följa upp vilka åtgärder som vidtagits för att verkställa häktningsbeslutet och med åklagaren för att få dennes uppfattning om förutsättningarna för fortsatt häktning. Vidare uttalades att kontakterna som utgångspunkt bör tas ungefär en gång per halvår och att domstolen i anslutning till det bör göra aktiva efterforskningar.

Det är positivt att tingsrätten har en rutin för hanteringen av mål med utevarohäktade. Det kan dock finnas anledning för tingsrätten att se över rutinen med anledning av JO:s tidigare uttalanden, och därutöver säkerställa att den fastslagna rutinen följs.

Ungdomsmål (under 18 år)

I mer än hälften av de granskade målen överskred tingsrätten fristen för att hålla huvudförhandling i 29 § LUL. Med något undantag fanns det i samtliga av dessa mål en anteckning på dagboksbladet med innebörd att målet, med hänsyn till ett stort antal förtursmål, hade satts ut till huvudförhandling efter den lagstadgade fristen. I B 1466-24 påbörjades huvudförhandlingen fyra dagar efter den lagstadgade fristens utgång och i det fallet saknades ett dokumenterat beslut om överskridandet av fristen och skälen till detta. Tingsrätten avkunnade dom i omkring hälften av de granskade målen.

ChefsJO Erik Nymansson: Enligt 29 § andra stycket LUL ska, om det väcks allmänt åtal mot den som inte har fyllt arton år för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader, de tidsfrister iaktas som är föreskrivna för åtgärder i mål där den tilltalade är häktad. Av 26 § samma lag framgår att när åtal väcks mot den som inte har fyllt arton år ska tingsrätten underrätta vårdnadshavare eller motsvarande om åtalet och tidpunkten för huvudförhandlingen, om det inte finns särskilda skäl mot det. Vidare får rätten enligt 28 § döma till ungdomsvård endast om det finns ett yttrande av socialnämnden med det innehåll som anges i 11 §.

Med undantag för att tingsrätten återkommande överskred fristen för att hålla huvudförhandling hade tingsrätten i de granskade målen i allt väsentligt iakttagit de ovan nämnda bestämmelserna.

Jag vill understryka att det är angeläget att huvudförhandlingar i ungdomsmål påbörjas inom den av lagstiftaren angivna tvåveckorsfristen efter att åtal har väckts. Det är bekymmersamt att tingsrätten i mer än hälften av de granskade fallen inte har gjort det. I några fall hade fristen överskridits med mindre än en vecka men i ett par fall rörde det sig om två till drygt tre veckor. Om det finns

skäl att överskrida fristen bör beslutet om detta och skälen för beslutet dokumenteras.

Enligt 30 § LUL ska i mål mot den som inte har fyllt tjugooett år domen avkunnas muntligen vid huvudförhandlingen, om det inte möter synnerliga hinder. I förarbetena nämns som exempel på sådana skäl att det är fråga om ett mycket stort mål med många tilltalade och ett stort antal särskilda yrkanden (se prop. 1994/95:12 s. 105). I de mål som tingsrätten inte hade avkunnat dom i framstod det som befogat att i stället meddela dom vid ett senare tillfälle.

Snabbare lagföring

I merparten av de granskade målen meddelades dom inom två till tre veckor efter tidpunkten för tillgänglighetsdelgivning. I ett fall gick det dock knappt två månader innan dom meddelades och i ett annat omkring fem veckor. Skälet till dröjsmålen i de sistnämnda målen var att det uppkom frågor om ytterligare bevisning och inhämtande av personutredning. I omkring hälften av de granskade målen gick det dock mer än tio veckor – och i något fall 14 veckor – från gärningen till dess att dom meddelades.

Enligt tingsrättens interna riktlinjer är målsättningen att dessa mål ska avgöras inom fyra till tio veckor från gärningstillfället.

Majoriteten av målen avgjordes utan huvudförhandling.

ChefsJO Erik Nymansson: I 45 kap. 13 a § RB föreskrivs att om målet avser ett brott som under utredningen av brottet har ingått i ett särskilt snabbförfarande ska rätten avgöra målet skyndsamt, om det inte är olämpligt. Vad som är ett snabbförfarande framgår av 3 b § förundersökningskungörelsen (1947:948). Där anges att brott som kan utredas direkt eller inom en kortare tid från brottet under utredningen får ingå i ett särskilt snabbförfarande.

En rimlig utgångspunkt är att tiden från brott till dom ska vara två till sex veckor beroende på om polisutredningen har kunnat slutföras direkt på brottsplatsen eller om ytterligare utredningsåtgärder har behövts. Förutsättningarna för att avgöra målet skyndsamt och klara målsättningen påverkas i stor utsträckning av de åtgärder som vidtas under förundersökningen av polis och åklagare, inte minst av om den misstänkte får information om tillgänglighetsdelgivning. Tiden kommer alltså inte att kunna hållas i samtliga fall. Ett brottmål behöver dock inte avgöras skyndsamt, om tingsrätten bedömer att det är olämpligt. Tingsrätten behöver vidare inte i varje enskilt fall göra en ingående prövning av om det är lämpligt med skyndsamhet. Utgångspunkten är att ett brott som ingår i ett särskilt snabbförfarande under utredningen av brottet också avgörs skyndsamt i tingsrätten. (Se prop. 2021/22:279 s. 90.)

I förarbetena anges alltså att en rimlig utgångspunkt är att det från gärningen till dom ska gå två till sex veckor. Det framstår därför som mindre tillfredsställande att denna tid i omkring hälften av de granskade målen uppgått till tio veckor

eller mer. Med några undantag synes den primära orsaken till detta dock ha varit att det i många fall har tagit sex till sju veckor för polis och åklagare att utreda ärendena.

Möjligen kan det vara så att tingsrättens egen riktlinje om att målen ska avgöras inom fyra till tio veckor från gärningstillfället – vilket alltså är klart längre än den utgångspunkt som lagstiftaren har angett – bidrar till att polis och åklagare tar längre tid än nödvändigt på sig i sin hantering. Alldeles oavsett hur det förhåller sig i detta avseende finns det skäl för tingsrätten att överväga en översyn av sina riktlinjer och en ökad samverkan med polis och åklagare i syfte att effektivisera handläggningen.

Tvistemålen

Dispositiva tvistemål

Det övergripande intrycket gällande de dispositiva målen var att den initiala handläggningen i målen fungerade väl. De inledande åtgärderna, t.ex. utfärdande av stämning, vidtogs inom rimlig tid. Vidare hanterades exempelvis yrkanden om inhibition skyndsamt.

Vad gäller handläggningen därefter noterades emellertid att tingsrätten genomgående dröjde med att kalla till sammanträde för muntlig förberedelse. Hur långa dröjsmål det var fråga om varierade men det kallades i princip aldrig till sammanträde för muntlig förberedelse i anslutning till att svaromålet kom in. Förberedelserna var till övervägande del därmed skriftliga. När sammanträde för muntlig förberedelse väl hölls skedde detta ofta i ett sent skede av processen och efter omfattande skriftväxling, vilken många gånger inte framstod som motiverad.

Det mest graverande exemplet på detta var T 2735-21. Vid tidpunkten för granskningen hade målet pågått i mer än tre år och sammanträde för muntlig förberedelse hade alltså inte hållits. Ett annat exempel var mål T 3579-21 i vilket planering för sammanträdet påbörjades först omkring ett år efter att målet kom in. Sammanträdet ägde sedan rum 15 månader efter anhängiggörandet.

En annan generell iakttagelse var att tingsrätten i princip aldrig upprättade några tidsplaner i målen. Domstolen bokade inte heller ut huvudförhandling vid sammanträde för muntlig förberedelse eller i anslutning därtill. I stället gjordes detta som utgångspunkt först efter att parterna inkommit med sina slutliga bevisuppgifter, dvs. i ett sent skede av förberedelsen. I flera fall förekom det dessutom längre uppehåll i handläggningen i anslutning till utsättning av målen till huvudförhandling. Detta noterades även i samband med utsättning av målen till sammanträde för muntlig förberedelse. Däremot upprättade rätten regelmässigt sammanställningar i samband med sammanträde för muntlig förberedelse. I de granskade målen noterades vidare att domstolen endast undantagsvis använde sig av de andra möjligheter som RB tillhandahåller för en effektiv tvistemålsberedning, exempelvis s.k. hårda och mjuka stupstocksförelägganden.

Överlag framstod det som att det från domstolens sida saknades en plan för vad nästa steg i beredningen var och hur målet skulle drivas mot ett avgörande. Flera av de granskade målen präglades av mycket långa handläggningstider och passivitet. I t.ex. T 3327-20, som är pågående, har handläggningen pågått i fyra år och fyra månader. I det målet förekom ett stillestånd i handläggningen från maj 2023 till maj 2024.

Liknande perioder av passivitet förekom även i andra mål. Som framträdande exempel kan nämnas T 1876-21 och T 1240-21. I det förstnämnda målet uppgick den totala handläggningstiden till tre och ett halvt år efter bl.a. ett stillestånd om ett år och tio månader sedan parterna inkommit med bevisuppgifter. Det sistnämnda målet, som anhängiggjordes för knappt fyra år sedan, är alltså inte utsatt till huvudförhandling. I stället ska en fortsatt muntlig förberedelse nu bokas ut. Målet har präglats av omfattande skriftväxling och återkommande närmast blanka förelägganden till parterna. Inför tingsrättens ställningstagande till en preliminärfråga, som lyftes tidigt i processen men som hanterades först långt senare, förekom ett stillestånd om runt sju månader.

Ytterligare ett exempel på såväl långsam handläggning som avsaknad av handfast processledning var T 2495-21, vilket handlagts i ungefär tre och ett halvt år. I det målet lyftes en fråga om mellandom avseende reklamation av parterna redan i den inledande skriftväxlingen. Efter omfattande skriftväxling hölls sammanträde för muntlig förberedelse omkring ett år efter att målet inkommit. Frågan om mellandom hanterades över huvud taget inte under de första åren utan det dröjde till hösten 2024 innan denna fråga hanterades genom ett beslut. Detta beslut överklagades och målet är fortsatt pågående.

Indispositiva tvistemål

Det allmänna intrycket beträffande de indispositiva målen var att de inledande åtgärderna vidtogs på ett snabbt och korrekt sätt. Stämning utfärdades skyndsamt och exempelvis inhämtades s.k. snabbupplysningar i god tid. Man tog, vid behov, även ställning till interimistiska yrkanden skyndsamt. Vidare hanterades förekommande sekretessfrågor på ett omsorgsfullt sätt. Till skillnad från i de dispositiva målen kallade tingsrätten i regel också till sammanträde för muntlig förberedelse i samband med att svaromål inkom.

Efter sammanträdet för muntlig förberedelse tog det emellertid genomgående lång tid innan målen företogs till slutligt avgörande.

I likhet med vad som gäller i de dispositiva tvistemålen upprättade tingsrätten regelmässigt inte några fullständiga tidsplaner för målets fortsatta handläggning. Avsaknaden av tidsplaner gav i flera fall upphov till bl.a. omfattande skriftväxling om målets fortsatta handläggning. Efter att skriftväxlingen i den delen avslutats dröjde det vidare oftast lång tid innan tingsrätten tog ställning till målets fortsatta handläggning. Även i dessa mål bokades huvudförhandling rutinmässigt ut först efter det att parterna inkommit med sina slutliga

bevisuppgifter. Vid granskningen noterades även att det i många fall hölls flera sammanträden för muntlig förberedelse (t.ex. 543-23 och T 2223-23).

I ett par fall hade dock tingsrätten dokumenterat en förhållandevis tydlig plan för målets fortsatta handläggning redan vid sammanträdet för muntlig förberedelse (T 2342-23 och T 3087-23). Detta medförde en mer effektiv handläggning än i jämförbara mål men inte heller i dessa fall innehöll tidsplanerna någon planering för huvudförhandling.

I merparten av målen berördes inte frågan om behovet av en vårdnads-, boende- och umgängesutredning vid sammanträdet för muntlig förberedelse utan detta var något som oftast lyftes först senare under förberedelsen. Vidare noterades mål i vilka en sådan utredning visserligen inhämtats men där handläggningen avstannat efter att den redovisats (T 808-23 och T 1217-22). I det förstnämnda målet är utredningen nu över ett år gammal. Således finns det en risk för att utredningen kommer att vara inaktuell när en huvudförhandling väl kommer till stånd, vilket innebär att handläggningstiden i så fall kommer att bli än mer förlängd.

I jämförelse med de dispositiva målen framstod handläggningen i de indispositiva målen sammantaget som mer tillfredsställande. Även vad gäller dessa mål – om än i mindre utsträckning – framstod det emellertid många gånger som att det saknades en handfast plan för att driva målen mot ett slutligt avgörande.

Gemensamma uttalanden om de ordinära tvistemålen

ChefsJO Erik Nymansson: Enligt vad som tidigare angetts finns det i 2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen ett uttryckligt krav på att en rättegång ska genomföras inom skälig tid. I 42 kap. 6 § tredje stycket RB anges också att rätten ska driva förberedelsen av ett mål med inriktning på ett snabbt avgörande. Den förpliktelsen fullgör rätten främst genom formell processledning som består i olika åtgärder för att styra processens yttre förlopp, men även genom materiell processledning, som bl.a. innebär att rätten ska verka för att tvistefrågorna blir klarlagda. För att kunna fullgöra sin skyldighet är det viktigt att rätten agerar med fasthet i båda nu nämnda avseenden och hela tiden är aktiv under förberedelsen.

Genom att tillåta omfattande skriftväxling får domstolen en funktion närmast som en brevlåda för parternas skrifter. Det bidrar givetvis till att handläggningen drar ut på tiden, men det kan även innebära att processen kompliceras. Domstolen bör vara restriktiv med att slentrianmässigt skicka yttranden mellan parterna. I stället bör domstolen ta kontroll över processen exempelvis genom riktade förelägganden och sammanträde för muntlig förberedelse för att klargöra parternas ståndpunkter. JO har tidigare framhållit att handläggningstiden i många mål förkortas om rätten i större utsträckning tillämpar en ordning med sådana sammanträden i syfte att klarlägga parternas

ståndpunkter (se t.ex. JO 2004/05 s. 58, dnr 637-2003, och JO:s beslut den 26 april 2006, dnr 1718-2005).

Enligt 42 kap. 6 § fjärde stycket RB ska rätten upprätta en tidsplan för målets handläggning, om det inte på grund av målets beskaffenhet eller av något annat särskilt skäl är obehövligt. En omsorgsfullt upprättad tidsplan medför en uppstramning och effektivisering av förberedelsen och ger såväl parterna som rätten en god överblick över processen och vilka åtgärder som återstår att vidta för att få målet till ett avgörande (se prop. 2004/05:131 s. 132 f.). En tidsplan bör normalt innefatta en fullständig planering av målets handläggning.

Bestämmandet av dag för huvudförhandling är enligt lagmotiven det viktigaste inslaget i en tidsplan. I vissa mål kan det dock av olika skäl vara svårt att med säkerhet planera mer än de närmaste handläggningsåtgärderna. I sådana fall kan en första tidsplan vara mer begränsad, och då måste som regel en förnyad tidsplan upprättas senare under handläggningen av målet. I förarbetena betonas vikten av att tidsplanen så långt det är möjligt blir fullständig redan från början. (Se prop. 1999/2000:26 s. 67 f. och ovan a. prop. s. 132.)

Om det inte med hänsyn till målets beskaffenhet är lämpligare med fortsatt skriftväxling ska, enligt 42 kap. 9 § tredje stycket RB, sammanträde hållas så snart som möjligt efter att ett skriftligt svaromål har kommit in till rätten. Det föreligger alltså en presumtion för sammanträde för muntlig förberedelse sedan svaromål har inkommit. Om ett mål innehåller omfattande och komplicerade sakförhållanden, som är stridiga mellan parterna, är det enligt förarbetena i allmänhet inte lämpligt med en rent skriftlig förberedelse. Det finns då en risk att skriftväxlingen sväller ut och att parterna skriver förbi varandra. I ett sådant mål kan rätten lättare utöva sin materiella processledning och klarlägga tvistefrågorna vid ett sammanträde. (Se prop. 1986/87:89 s. 198 f.)

I linje med vad som anförs i förarbetena och som även JO tidigare har konstaterat är det som utgångspunkt till stor fördel för handläggningen att kalla till sammanträde för muntlig förberedelse så snart svaromål har kommit in. I tingsrättens tvistemålsmanual anges också att sammanträde som huvudregel ska sättas ut omedelbart efter det att svaromålet har inkommit. Inte minst mot bakgrund av detta och den presumtion som framgår av lag finner jag tingsrättens senfärdighet med att kalla till sammanträde för muntlig förberedelse i de dispositiva målen som klart anmärkningsvärd. Det synes också vara denna senfärdighet som till stor del har bidragit till de vidlyftiga processerna och utdragna handläggningstiderna.

Enligt 42 kap. 16 § RB ska rätten vidare göra en skriftlig sammanställning av parternas yrkanden och invändningar samt de omständigheter som dessa grundas på, om det inte på grund av målets beskaffenhet eller av något annat särskilt skäl saknas behov av en sammanställning.

Såväl tidsplaner som sammanställningar utgör värdefulla redskap för att driva målet mot ett avgörande och effektivisera handläggningen. Det är därför positivt att det regelmässigt upprättades sammanställningar i de granskade dispositiva tvistemålen. Att det inte har upprättats sådana i de indispositiva målen har jag inga synpunkter på.

Vad som är mer bekymmersamt är att det i många fall helt saknades en tidsplan och att denna, i de fall en sådan fanns, var långtifrån fullständig. Enligt min uppfattning har det, med något undantag, inte i något av målen varit obehövligt med en tidsplan. Tvärtom har det i de allra flesta fallen funnits ett tydligt behov av en sådan. I merparten av de granskade målen har således rättegångsbalkens krav om upprättande av tidsplan åsidosatts. Det framstår som att en väl genomarbetad tidsplan i förening med en i övrigt god processledning hade kunnat råda bot på många av de brister som förekommit i målen – särskilt passiviteten i fråga om utsättning till huvudförhandling – och därmed i förlängningen kortat ned handläggningstiderna i en betydande utsträckning.

Framför allt avsaknaden av tidsplaner och den omfattande skriftväxlingen samt mängden oriktade förelägganden tyder på att det i stort har saknats en fast processledning vid beredningen av tvistemålen. De långa uppehåll i handläggningen och utdragna handläggningstider som har framkommit vid granskningen är naturligtvis allt annat än godtagbara. Jag ser väldigt allvarligt på det som kommit fram vid granskningen i denna del.

Förenklade tvistemål

De äldsta förenklade tvistemålen som granskades var nio till elva månader gamla (FT 1268-24, FT 1357-24 och FT 1704-24). I ett par av de granskade målen förekom stillestånd om flera månader i handläggningen (t.ex. FT 1914-24).

I merparten av de mål som granskades vidtogs de inledande åtgärderna såsom utfärdande av stämning förhållandevis snabbt. Beträffande handläggningen efter att svaromål inkommit noterades att förberedelsen i princip alltid var skriftlig. Tingsrätten syntes alltså närmast genomgående frångå huvudregeln enligt RB om att hålla sammanträde för muntlig förberedelse i dessa mål. Intrycket var att det närmast var rutin att avstå från att hålla sammanträde och i stället handlägga målen på i huvudsak det sätt som närmare beskrivs nedan. I tingsrättens tvistemålsmanual anges i och för sig att sammanträde, vid behov, ska sättas ut redan efter att svaromålet inkommit och att omfattande skriftväxling ska undvikas. Som framgått återspeglas det som gäller enligt RB och tingsrättens egna rutiner emellertid inte i handläggningen.

Efter att svaromål inkommit förekom skriftväxling över längre perioder. I merparten av fallen skickades inkomna handlingar – som i många fall var vidlyftiga – över till motparten med blanka förelägganden om att denne skulle yttra sig över det som hade getts in. Inte sällan saknade parterna förmåga att på ett adekvat sätt besvara dessa förelägganden. Skriftväxlingen avslutades därefter

oftast med s.k. slutförelägganden till parterna. I samband med dessa förelägganden förekom i flera fall att parterna gav in en större mängd skrifter av allehanda slag som ledde till att målen inte kunde avgöras utan ytterligare skriftväxling. Ett par av målen synes, trots att slutförelägganden skickades ut flera månader tidigare, alltså inte vara klara för avgörande (FT 1268-24 och FT 1357-24).

Vad gäller i vart fall de något äldre målen skulle det med stor sannolikhet ha varit till målens fördel om parterna i anslutning till svaromålet hade kallats till ett sammanträde för muntlig förberedelse i stället för att slutföreläggas. Beträffande ett par av målen kan det dessutom sättas i fråga om det var lämpligt, eller ens möjligt, att avgöra dem utan huvudförhandling.

Det noterades vidare att tingsrätten inte i något fall syntes ha kontaktat parterna för att undersöka möjligheterna till en förlikning. Detta gällde även i ett mål där käromålet, redan genom svaromålet, i praktiken medgetts.

ChefsJO Erik Nymansson: I förenklade tvistemål gäller i huvudsak samma processrättsliga regler som i ett ordinärt dispositivt tvistemål. Detta innebär bl.a. att rätten även i dessa mål har en skyldighet att driva förberedelsen med inriktning på ett snabbt avgörande. Enligt huvudregeln finns det vidare en skyldighet att upprätta såväl tidsplan som sammanställning och hålla sammanträde för muntlig förberedelse. Låt vara att det, till följd av målens beskaffenhet, i vissa fall dock inte är behövligt med framför allt en sammanställning. Enligt vad som uttalas i förarbetena är presumptionen för att hålla sammanträde för muntlig förberedelse i anslutning till att svaromålet har inkommit dessutom oftast starkare när part processar utan hjälp av ombud, vilket är en vanligt förekommande situation i förenklade tvistemål (jfr prop. 1986/87:89 s. 199). Beträffande dessa bestämmelser i övrigt hänvisar jag till vad som tidigare sagts.

I tillägg till vad som redogjorts för i anslutning till de ordinära tvistemålen vill jag vidare framhålla att rätten i förenklade tvistemål – liksom i ordinära sådana – enligt 42 kap. 17 § RB vidare ska verka för att parterna förliks, om det inte är olämpligt med hänsyn till målets beskaffenhet och övriga omständigheter. I sammanhanget finns även anledning att särskilt nämna att det enligt 42 kap. 18 § första stycket 5 RB är möjligt att meddela dom utan huvudförhandling endast i det fall en sådan förhandling inte behövs med hänsyn till utredningen i målet. Innan ett mål avgörs på detta sätt ska parterna, om de inte kan anses redan ha slutfört sin talan, beredas tillfälle till detta.

I de fall det är lämpligt är det naturligtvis önskvärt att tingsrätten nyttjar möjligheten till avgörande utan huvudförhandling. Ett förfarande med slutförelägganden med efterföljande dom på handlingarna är nämligen oftast det mest tids- och resursbesparande sättet att avgöra ett mål på. Som granskningen har visat finns det som utgångspunkt dock ofta skäl att hålla en muntlig förberedelse för att bl.a. utreda parternas positioner och möjligheterna till

förlikning innan parterna slutföreläggs. I annat fall riskerar den tidsvinst som man tror sig göra många gånger ätas upp av en omfattande skriftväxling. Inte sällan uppkommer dessutom möjligheten att avgöra målet genom tredskodom eller förlika parterna vid ett sådant sammanträde.

Det är positivt att de nu granskade målen avgörs inom en mer rimlig tidsram och att dessa inte tilläts bli lika gamla som övriga tvistemål. Med detta sagt är dessa mål regelmässigt av mindre komplicerad karaktär än de ordinära tvistemålen, varför det ligger i sakens natur att handläggningstiderna som utgångspunkt blir kortare. Granskningen visade också att det förekommer brister i handläggningen och att det således finns utrymme att effektivisera handläggningen även vad gäller denna måltyp. Detta gäller särskilt i fråga om processledningen i vid bemärkelse.

Mot bakgrund av de förenklade tvistemålens generellt mindre komplicerade karaktär finns det ofta goda förutsättningar för en effektiv handläggning i dessa mål. Inte sällan finns det vidare gynnsamma förutsättningar för parterna att nå en förlikning, vilket alltså rätten är skyldig att verka för. Samtidigt är det så att förenklade tvistemål regelmässigt, vilket är fallet också här, handläggs av domstolens minst erfarna domare, dvs. tingsnotarierna. Det är en ordning som har goda skäl för sig och jag har förståelse för att kvaliteten i handläggningen till del är avhängig den berörda notariens erfarenhet.

Med anledning av vad som framkommit i granskningen vill jag dock understryka att parterna även i dessa mål har rätt att förvänta sig en korrekt och effektiv handläggning. Vad avser de förenklade tvistemålen är det därför av avgörande vikt att notarierna får det stöd och den utbildning som krävs för fullgörandet av sina uppgifter. Såväl utifrån parternas intresse av en effektiv handläggning som notariernas intresse av en heltäckande och riktig utbildning är det olyckligt att målen många gånger inte handläggs enligt det sätt som föreskrivs i RB.

Avslutande kommentarer

Den övergripande bilden är att det förekommer få direkta felaktigheter i handläggningen. Däremot handläggs målen på ett alldeles för långsamt och ineffektivt sätt. Om det hade varit fråga om klagomålsärenden skulle handläggningen i flera av de granskade målen ha föranlett allvarlig kritik från min sida. Jag vill med detta sagt inskräpa allvaret i situationen.

Det framstår som en god ordning att tingsrätten halvårsvis inventerar inneliggande mål och ärenden samt därefter rapporterar till lagmannen. Vid min granskning har jag emellertid inte kunnat utröna vad denna inventering faktiskt leder till. Det framgick exempelvis inte om det, med anledning av inventeringen, vidtogs någon åtgärd för att driva målet mot ett avgörande eller hur målen prioriterades. Vid mötena med domstolens representanter framkom att detta kan bero på brister i dokumentationen över vidtagna åtgärder. Detta kan möjligen utgöra en förklaring i en del av målen men jag konstaterar

samtidigt att det i vissa fall var närmast uppenbart att inventeringen, trots att det fanns starka skäl för det, inte hade föranlett några åtgärder över huvud taget. Det finns således anledning för domstolen att se över hur denna rutin används.

Som framgått har tingsrätten stora problem med produktiviteten, vilket är något som man måste ta itu med. Jag har tagit del av nyckeltalsrapporten från den valda perioden 2024-03-01—2025-02-28. Enligt rapporten inkom under perioden 314 mål per årsarbetskraft (domare). Detta kan jämföras med 429 mål per årsarbetskraft på jämförbara domstolar. Med andra ord, när domare vid andra tingsrätter får in hundra mål att handlägga så får domare vid denna tingsrätt endast in 73 mål. Dessa siffror tyder inte på att domstolen i nuläget är särskilt belastad vad gäller inkommande mål. Om något tyder siffrorna på det motsatta.

Detta förhållande tillsammans med den förstärkningsstyrka som nu är på plats för att avgöra 400 mål innebär att domstolen nu har goda förutsättningar att komma till rätta med situationen.

För att situationen över tid ska vara hållbar avseende handläggningstiderna krävs såvitt jag kan bedöma att produktiviteten ökar. Jag lutar mig här återigen på den nyckeltalsrapport som nämnts. Enligt denna uppgick under den valda perioden antalet avgjorda mål per årsarbetskraft till 390 medan motsvarande siffra i jämförbara tingsrätter var 459. En domare i Uddevalla avgör, enligt denna rapport, således 85 procent av vad motsvarande domare i jämförbara tingsrätter gör. Dessa siffror manar enligt min mening till eftertanke.

Det är positivt att tingsrätten har vidtagit vissa åtgärder för att komma till rätta med verksamhetens brister. Huruvida de vidtagna åtgärderna är tillräckliga återstår att se men mycket talar för att det krävs ytterligare förändringar i domstolens sätt att arbeta och jag utgår från att detta är något som tingsrättens kommande lagman avser att prioritera. I syfte att korta handläggningstiderna är det uppenbart att utsättningen till sammanträde för muntlig förberedelse och huvudförhandling måste prioriteras. Såvitt avser tvistemålen står det också klart att det krävs en mer handfast processledning. Vad tingsrätten därutöver behöver göra för att öka produktiviteten måste dock ankomma på domstolen att avgöra. Min erfarenhet är dock att det ofta är fråga om att man måste ta tag i ett flertal frågor, kanske främst ledning, styrning och uppföljning.

Protokollförare vid inspektionen var Per Samuelsson.

Protokollet har justerats den 18 juni 2025 av chefsJO Erik Nymansson. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.